

VIKTORIA SERZHANOVA

SĄDOWNICTWO NAJWYŻSZE W PAŃSTWACH NORDYCKICH. ZARYS PROBLEMATYKI

WSTĘP

Warunkiem prawidłowego i skutecznego funkcjonowania każdego społeczeństwa jest przestrzeganie określonych wzorców zachowań przez obywateli. System demokratyczny¹ w swojej istocie wywołuje u ludzi skłonność, a nawet powoduje potrzebę dążenia do osiągnięcia wspólnych, społecznie pożytecznych celów i korzyści. W konsekwencji, obywatele akceptują tylko takie reguły zachowań, które mają określone wspólne cele. Przestrzeganie pewnych norm zachowań oraz stosowanie odpowiednich sankcji cywilnych i karnych za ich naruszenie stanowią pewien element i warunek zarazem, umożliwiający prawidłowe działanie instytucji publicznych, a co za tym idzie – także skuteczność aparatu państwowego, dającą gwarancje funkcjonowania społeczeństwa w demokratycznym systemie politycznym².

Zasady postępowania oraz rzetelność proceduralna są bardzo ważne dla skuteczności stosowania i egzekwowania przepisów prawa materialnego. Organizacja sądów i postępowania przed nimi powinna w swojej istocie być prawidłowa i stosowna dla podejmowanych przez nie decyzji³. Postępowanie przed sądem po-

---

Dr hab. VIKTORIA SERZHANOVA, prof. UR – Kierownik Zakładu Ustrojów Państw Europejskich, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego, Al. Rejtana 16C, 35-969 Rzeszów; e-mail: viktoria@ur.edu.pl

¹ Wnikliwie cechy i mechanizmy charakterystyczne dla demokratycznego systemu sprawowania władzy zostały przeanalizowane przez: V. SERZHANOVA, S. SAGAN, *Nauka o państwie współczesnym*, Warszawa: LexisNexis 2013, s. 163 n.

² Dogłębnie problematykę tę bada: P.H. LINDBLOM, *The Role of the Supreme Courts in Scandinavia*, „Scandinavian Studies in Law” 39 (2000), s. 332 n.

³ Szerzej o zasadach, na jakich opiera się tworzenie oraz struktura wewnętrzna organów państwowych, a także o zasadach organizacji i funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości, wynikają-

winno umożliwić rozstrzygnięcie sporów w taki sposób, ażeby móc odpowiednio zrekompensować straty każdej ze stron, dbając właściwie o ich interesy w zakresie wymierzania sprawiedliwości⁴.

Bardzo istotną rolę w systemach sądownictwa bez wątpienia odgrywają sądy najwyższe. W państwach nordyckich ich zadania – zarówno w doktrynie, jak w i praktyce ich funkcjonowania – są postrzegane nieco odmiennie od tych znanych w systemach kontynentalnych Europy. Celem niniejszego opracowania jest próba dokonania analizy porównawczej sądów najwyższych działających w państwach nordyckich. Przedmiot pracy w szczególności koncentruje się na rozważaniach dotyczących zadań, celów, roli i funkcji, jakie sądownictwo najwyższe pełni w poszczególnych państwach skandynawskich, a także zasad organizacji i funkcjonowania, na jakich opierają się systemy sądów najwyższych w tym regionie Europy. Istotną część analizy objęło zdeterminowanie cech wspólnych i odmienności, dających się dostrzec przy porównywaniu państw wschodnio- i zachodnionordyckiego kręgu kultury prawnej.

1. FUNKCJE SĄDÓW NAJWYŻSZYCH W PAŃSTWACH NORDYCKICH

W krajach nordyckich wszystkie sądy, w tym także sądy najwyższe, powołane są przede wszystkim do sprawowania wymiaru sprawiedliwości w postępowaniu sądowym w sprawach cywilnych i karnych. Realizują one także zadanie polegające na egzekwowaniu w istotny sposób ograniczonych form kontroli politycznej poprzez realizację sądowej kontroli aktów normatywnych oraz aktów i decyzji administracyjnych. W Finlandii ta funkcja kontrolna ograniczona jest do aktów i decyzji administracyjnych.

Ogólnie, w państwach nordyckich działalność sądów, czy inaczej postępowanie przed sądem, spełnia cztery podstawowe funkcje (cele), które czasem przenikają się albo wzajemnie nakładają na siebie: rozstrzygnięcie konfliktów, zmiana zachowań, kontrola polityczna oraz tworzenie prawa poprzez orzecznictwo. W Szwecji szczególną wagę przywiązuje się do zmiany zachowań, która pozostaje funkcją o charakterze publicznym, podczas gdy w dyskusjach nad tym zagadnieniem trwających w krajach zachodnioskandynawskich (Norwegia, Dania, Islandia) podkreśla się dominującą rolę celów o charakterze prywatnym. Zwolennicy tego poglądu dostrzega-

---

cych również ze standardów europejskich, zob.: *Organy i korporacje ochrony prawa*, red. V. Serzhanova, S. Sagan, Warszawa: LexisNexis 2014, s. 3 n.

⁴ Bardziej szczegółowe rozważania na ten temat znaleźć można u: V. SERZHANOVA, *Sądy w państwach nordyckich*, [w:] *Sądownictwo w Europie w XIX i XX wieku*, red. E. Leniart, R. Świrgoń-Skok, W.P. Właźlak, Kraków: Bikstudio Krzysztof M. Szwaczka 2016, s. 147-167.

ją współistnienie i wzajemne relacje zachodzące między funkcją rozstrzygania konfliktów i zmianą zachowań, które stanowią równie istotne elementy przyczyniające się do urzeczywistnienia największych wartości zawartych w prawie materialnym w sensie zarówno publicznym, jak i prywatnym⁵.

Obok sądów powszechnych, Sądy Najwyższe niewątpliwie i w sposób oczywisty sprawują ogólną funkcję postępowania sądowego, jaką jest urzeczywistnienie w największym stopniu treści prawa materialnego poprzez rozstrzyganie konfliktów oraz zmianę zachowań ludzkich. Waga, jaką nadaje się tym funkcjom w procesie zarówno cywilnym, jak i karnym, wpływa na zadania, które są stawiane przed sądami najwyższymi w poszczególnych państwach nordyckich.

O ile rola i cele sądów najwyższych w literaturze przedmiotu są przedstawiane dosyć klarownie⁶, o tyle dyskusyjny jest problem dwu zadań, do wykonywania których zostały powołane. Mianowicie, jednym z nich jest pewien cel o wymiarze prywatnym, polegający na umożliwieniu stronie przegranej ponownego procesu, co może skutkować wydaniem takiego ostatecznego orzeczenia, które byłoby zgodne z istotą, realizowanego zgodnie z prawem, wymiaru sprawiedliwości (tzw. indywidualny aspekt wymiaru sprawiedliwości). Drugim zadaniem pozostaje cel o wymiarze publicznym, który polega na wydaniu wyroku będącego wskazówką dla przyszłych podobnych spraw (tzw. ukierunkowywanie orzecznictwa). Zadania te są ważne, ponieważ umożliwiają egzekwowanie treści prawa materialnego oraz zapewniają przeprowadzenie rzetelnego procesu na poziomie zarówno prywatnym, jak i w wymiarze publicznym.

Niezależnie od opinii na temat istoty postępowania sądowego (czy jest ono drogą do rozstrzygania konfliktów, czy modyfikatorem zachowań, czy kontroluje przestępczość, czy też zapewnia rzetelny proces), przesłanki dopuszczalności spraw przed sądem najwyższym zależne będą od tego, czy jego zadaniem jest realizacja indywidualnego aspektu wymiaru sprawiedliwości, czy też ukierunkowywanie orzecznictwa przyszłych spraw. Indywidualny wymiar sprawiedliwości i ukierunkowywanie orzecznictwa mogą oddziaływać na siebie wzajemnie w taki sam sposób, w jaki to czynią rozstrzyganie konfliktów i zmiana zachowań. Prawdopodobnie to nie jest przypadek, lecz konsekwencja tego, że z jednej strony funkcje sądów, w tym sądów najwyższych, są, a przynajmniej powinny być spójne. Wydaje się jednak, że ważniejsze są funkcje sądów najwyższych. Ta teza

---

⁵ Takie stanowisko prezentuje m.in. LINDBLOM, *The Role*, s. 337. Szerzej i bardziej szczegółowo o funkcjach postępowania sądowego w tradycji nordyckiej w literaturze polskojęzycznej zob.: SERZHANOVA, *Sądy w państwach*, s. 147-167.

⁶ Wnikliwie, kompetentnie i bardzo szczegółowo cele i rolę sądów najwyższych w Skandynawii oraz ich aspekty prywatne i publiczne analizuje LINDBLOM, *The Role*, s. 337-349.

sprawdza się wówczas, gdy państwo jest względnie małe albo gdy sąd najwyższy jest stosunkowo duży, aby móc podjąć wszystkie sprawy do niego napływające. Żaden z krajów nordyckich do takich nie należy, nawet Islandia.

Różnice między ogólnym celem, jaki przyświeca postępowaniu sądowemu, a zadaniem, dla którego powołuje się sądy najwyższe, polega raczej na wymiarze ilościowym, niż jakościowym. Takie sprawy jak ciężar dowodowy, czas trwania postępowania, połączenie postępowań, czynna rola sądów w prowadzeniu postępowania, jego koszty, itd., regulowane są w różnorodny sposób, w zależności od przyjętego modelu postępowania. Na przykład, jeżeli priorytetowym celem procesu jest zmiana zachowań, wówczas regulacje dotyczące czasu trwania procesu⁷, aktywności sądu czy dużego ciężaru dowodowego mogą być liberalne.

Sądy najwyższe w państwach nordyckich są zorganizowane i działają przede wszystkim w oparciu o zróżnicowane regulacje prawne, wynikające z odmiennego w poszczególnych krajach ustroju sądownictwa powszechnego oraz procedur⁸. Ich wspólną cechą pozostaje natomiast zasada dwuinstancyjnego postępowania sądowego. Działalność sądów najwyższych opiera się ponadto również na pewnych wspólnych zasadach, jak na przykład zasadzie postępowania ustnego, a także wypracowanych w praktyce ich funkcjonowania dodatkowych regułach i standardach, takich jak żądania rozpoznania sprawy, możliwości rewizji wyroku, itd. Z różnic organizacyjnych i proceduralnych poniekąd wynika także odmiennosc konstytucyjnych zadań, dla jakich powołano sądy najwyższe w Skandynawii. I odwrotnie, odmiennosc funkcji, jakie konstytucje w poszczególnych państwach nordyckich przewidują dla swoich sądów najwyższych, determinuje zróżnicowane struktury przede wszystkim sądów powszechnych, ale także najwyższych – zależność ta bowiem jest wzajemna. Różnice te jednakże nie kontestują głównych zadań, dla jakich powołane są sądy⁹.

---

⁷ Interesujące refleksje dotyczące czasu trwania procesu sądowego, a w szczególności działań na rzecz ograniczenia przewlekłości postępowania sądowego w krajach nordyckich znaleźć można w obszernym studium przygotowanym dla Europejskiej Komisji ds. Efektywności Wymiaru Sprawiedliwości (European Commission for the Efficiency of Justice – CEPEJ) przez M. SMOLEJ, J.T. JOHNSEN, *Time Management of Justice Systems: a Northern Europe Study*, w języku angielskim dostępnym pod adresem internetowym: https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/Delais/GestionTemps_en.pdf [dostęp: 18.01.2018].

⁸ Por. D. TAMM, *Nordic Supreme Courts – Differences and Similarities*, [w:] *Rule of Law – Development and Judicial Reform*, Beijing: Social Sciences Academic Press China 2016, s. 112-120; także TENZE, *Nordic Unity and Nordic Supreme Courts: Differences and Similarities*, [w:] *Unity and Plurality in the Legal History of the Baltic Sea Area*, red. M. Luts-Sootak, S. Osipova, F.L. Schäfer, Frankfurt am Main–Bern–Bruxelles–New York–Oxford–Wien: Peter Lang, Internationaler Verlag der Wissenschaften 2012, s. 287-294.

⁹ Szerzej por. LINDBLOM, *The Role*, s. 327-328 n.

2. CECHY WSPÓLNE CHARAKTERYZUJĄCE SĄDOWNICTWO NAJWYŻSZE PAŃSTW NORDYCKICH

Pomimo daleko idących odmienności, istnieje szereg zasadniczych cech wspólnych w zakresie roli, jaką odgrywają skandynawskie sądy najwyższe. Do najistotniejszych należy to, że ich organizacja i kompetencje wprost wynikają ze wspólnej historii trzech państw tradycji zachodnionordyckiej (Norwegii, Danii i Islandii) oraz dwóch krajów obszaru wschodnionordyckiego (Szwecji i Finlandii). Państwa zachodnionordyckie wykazują szereg podobieństw, choć różnią się wielkością swego terytorium oraz długością okresów posiadania własnej państwowości. Państwa wschodnionordyckie natomiast, mimo że przez długi czas funkcjonowały osobno, w zastosowanych rozwiązaniach modelowych niekiedy wydają się być bliźniaczo podobne do siebie.

Jednym z najważniejszych podobieństw¹⁰, jakie dają się zaobserwować, pozostaje to, że wszystkie skandynawskie sądy najwyższe działają w oparciu o regulacje normatywne z zakresu prawa cywilnego, stąd źródłami prawa dla nich są przepisy zawarte w stosownych ustawach. Anglosaski system prawa precedensowego w państwach nordyckich nie istnieje, choć nie da się ukryć, że w praktyce czasem niektóre elementy bardzo go przypominają¹¹. Z uwagi na powyższe, rozstrzygnięcia w sprawach precedensowych nie mają charakteru wiążącego dla spraw toczących się przed innymi sądami i ich wpływ na wyrokowanie w postępowaniach jest znikomy. Zatem zjawisko stosowania się do orzecznictwa innych sądów w ścisłym tego słowa znaczeniu nie istnieje, choć w rzeczywistości różnice w treści orzeczeń są czasem minimalne albo wcale nie występują. Tylko orzeczenia sądów najwyższych, we wschodniej Skandynawii najwyższych sądów administracyjnych, a w niewielkim stopniu również innych sądów ostatniej instancji (np. szwedzkich sądów pracy i sądów ds. rynku) mają charakter precedensowy dla innych sądów niższych instancji.

Pytania i zagadnienia prawne (z niewielkimi wyjątkami w krajach zachodnio-skandynawskich) mogą być rozpatrywane przez wszystkie sądy najwyższe, jednakże ocena dowodów zazwyczaj jest ograniczona lub całkiem zakazana. W tra-

---

¹⁰ Podobieństwa sądów najwyższych państw nordyckich kompetentnie omawia LINDBLOM, *The Role*, s. 328. Z nieco innej perspektywy równie dogłębnie analizuje je także TAMM, *Nordic Supreme*, s. 114 n.

¹¹ Dogłębnej analizy roli precedensów w tradycji działalności sądów duńskich i norweskich dokonuje W.E. VON EYBEN, *The Attitude towards Judicial Precedent in Danish and Norwegian Courts*, „Scandinavian Studies in Law” 3 (1959), s. 53-86.

dycji krajów nordyckich nie istnieją sądy kasacyjne, bowiem sądy najwyższe postrzegane są jako sądy odwoławcze¹². Jedynie sądy najwyższe w Finlandii i Szwecji niekiedy ograniczają swoją działalność do uchylenia decyzji sądu niższej instancji w całości lub w części i skierowania sprawy do ponownego rozpatrzenia.

W Skandynawii brak jest także tradycji sądownictwa konstytucyjnego¹³, lecz wszystkie sądy formalnie posiadają kompetencje do sądowej kontroli konstytucyjności prawa¹⁴, choć w praktyce jest ona w dużej mierze ograniczona¹⁵. W niewielkim stopniu istnieje ona w Szwecji, Finlandii i Danii, natomiast w Islandii zajmuje dosyć mocną pozycję¹⁶, a jeszcze większą rolę odgrywa w Norwegii¹⁷.

Kontrola sądowa w Norwegii posiada długoletnią i bardzo silnie zakorzonioną tradycję, mimo że (a może właśnie dlatego), podobnie jak w Danii czy na Islandii, nie jest przedmiotem regulacji konstytucyjnych. W ostatnich kilku dekadach

---

¹² W Islandii druga instancja w postaci odrębnych sądów odwoławczych (apelacyjnych) w ogóle nie istnieje.

¹³ A. FOLLESDAL, M. WIND, *Introduction – Nordic Reluctance towards Judicial Review under Siege*, „Nordisk Tidsskrift for Menneskerettigheter” 27 (2009), nr 2, s. 131-141.

¹⁴ W doktrynie fińskiej można znaleźć pogląd, iż w Finlandii formalnie nie istnieje sądowa kontrola prawa stanowionego przez parlament. Rzeczywiście, nie sposób się nie zgodzić, że w Finlandii główny ciężar kontroli konstytucyjności prawa spoczywa na jego twórcy, tj. przede wszystkim na parlamencie, gdyż kontrola wewnątrzparlamentarna wyraźnie przeważa. Zaś postanowienia ustawy zasadniczej w §§ 106 i 107, choć nie mówią o sądowej kontroli wprost, lecz *de facto* ją sankcjonują, zezwalając sądom powszechnym i administracyjnym na dokonanie oceny przepisów zawartych w ustawach i aktach podstawowych oraz ich niestosowania w sytuacji, gdyby sąd uznał, że są one niezgodne z ustawami i konstytucją. I chociaż częstotliwość takiej rozporoszonej kontroli realizowanej w praktyce nie jest imponująca, to nie może to świadczyć o całkowitym jej braku czy zakazie. Nie mogę zatem do końca zgodzić się z powyższym poglądem. Interesujące i warte uwagi rozważania nad kontrolą konstytucyjności prawa w Finlandii można znaleźć u: J. LAVAPURO, T. OJANEN, M. SCHEININ, *Rights-Based constitutionalism in Finland and the Development of Pluralist Constitutional Review*, „International Journal of Constitutional Law” 9 (2011), nr 2, s. 505-531.

¹⁵ O działalności sądów konstytucyjnych oraz sądów najwyższych w zakresie kontroli konstytucyjności prawa w perspektywie porównawczej kompetentnie pisze L. GARLICKI, *Constitutional Courts versus Supreme Courts*, „International Journal of Constitutional Law” 5 (2007), nr 1, s. 44-68.

¹⁶ O debacie nad sądową kontrolą konstytucyjności prawa w Islandii wnikliwie pisze R. HELGADÓTTIR, *Nonproblematic Judicial review: A case study*, „International Journal of Constitutional Law” 9 (2011), nr 2, s. 532-547.

¹⁷ Por. A. BÅRDSEN, *The Nordic Supreme Courts as Constitutional Courts: Main Features as Seen from the Norwegian Perspective*, Joint Seminar between the Constitutional Court of Austria and the Supreme Court of Norway, Vienna the 29-30th of October 2015, [w:] <https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/artikler-og-foredrag/nordic-constitutional-courts---vienna-29102015.pdf> [dostęp: 18.01.2018]; R. HIRSCHL, *The Nordic Counternarrative: Democracy, Human Development and Judicial Review*, „International Journal of Constitutional Law” 9 (2011), nr 2, s. 449-469; również K.M. BRUZELIUS, *The Nordic Constitutions and Judicial Review*, [w:] http://www.constcourt.md/public/files/file/conferinta_20ani/programul_conferintei/Karin_Bruzelius_2.pdf [dostęp: 18.01.2018].

w Norwegii daje się zaobserwować swoiste odrodzenie zjawiska kontroli realizowanej przez sądy¹⁸.

W Danii sądowa kontrola w ostatnich dwu dekadach także jest przedmiotem dyskusji. Wciąż jednak przez niektórych jest kontestowana i w konsekwencji stosowana z daleko idącą ostrożnością¹⁹.

W Szwecji nie istnieje sąd konstytucyjny, a możliwość sądowej kontroli konstytucyjności prawa, przy okazji konkretnej sprawy, posiadają sądy powszechne²⁰. W praktyce kontrola ta jest nader rzadko wykonywana. Przesłanką dla niestosowania przepisów prawa w konkretnej sprawie pozostaje ich sprzeczność z konstytucją. Szwedzki Akt o formie rządu zawiera postanowienie z 1979 r., które stanowi, że sądy i inne organy władzy niekiedy są obowiązane do niestosowania przepisu lub zasady prawnej w konkretnej sprawie rozpoznawanej przez sąd. W przypadku przepisu ustawy mogą to czynić jedynie wówczas, gdy norma ta jest oczywiście niezgodna z konstytucją. Czasem szwedzkie sądy korzystają z tego postanowienia ustawy zasadniczej²¹. W sprawach administracyjnych kontrolę taką sprawuje jedynie Najwyższy Sąd Administracyjny²². Ustawa o kontroli administracji (szw. *Rättsprövningslagen*) z 1988 r. umożliwia każdemu obywatelowi złożenie do sądu skargi na niezgodną z prawem (nie tylko z konstytucją) decyzję administracyjną, a sąd na tej podstawie może taką decyzję uchylić. Zatem kompetencje normotwórcze sądów rozszerzają się na skutek "masowego" tworzenia prawa oraz stosowania klauzul generalnych i ustawodawstwa ramowego.

W Finlandii sądy powszechne i administracyjne również mogą nie stosować przepisu prawa w podobny sposób, jak w Szwecji. Podstawą prawną takiego rozwiązania są postanowienia §§ 106 i 107 ustawy zasadniczej. Identyczny skutek

---

¹⁸ LINDBLOM, *The Role*, s. 335. Szerzej w literaturze norweskiej zob. E. SMITH, *Høesterett og folkestyret. Prøvningsretten overfor lover*, Oslo: Universitetsforlaget 1993, *passim*.

¹⁹ Niemniej jednak znany jest przypadek, gdy Sąd Najwyższy przychylił się do skargi w sprawie niezgodności z konstytucją przyjętego przez Danię Traktatu z Maastricht. Zob. wyrok Sądu Najwyższego Danii z dnia 22 sierpnia 1996 r., sygn. akt I 272/1994.

²⁰ O szwedzkiej debacie nad sądową kontrolą konstytucyjności prawa kompetentnie pisze S. STRÖMHOLM, *Goal-Steering and Judicial Review*, „Scandinavian Studies in Law” 40 (2000), s. 189-197.

²¹ Zob. H. STRÖMBERG, *Ett HD-fall om prövning av en förordnings grundlagsenlighet*, „Juridisk Tidskrift” 2 (1996-97), s. 450-452; J. NERGELIUS, *Om grundlagstolkning, grundlagsvänlig lag-tolkning och åsidosättande av grundlagsstridig lag*, „Svensk Juristtidning” 81 (1996), s. 835-871; LINDBLOM, *The Role*, s. 335.

²² O Najwyższym Sądzie Administracyjnym w Szwecji por.: *The Swedish National Courts Administration*, „Scandinavian Studies in Law” 51 (2007), s. 635 i 640. Interesujący dyskurs na temat sądowej kontroli decyzji administracyjnych w perspektywie historycznej w Szwecji znaleźć można u: O. WESTERBERG, *Judicial Review of Administrative Decisions*, „Scandinavian Studies in Law” 16 (1972), s. 307-326.

sądy mogą osiągnąć również poprzez wykładnię (albo tworzenie) przepisu bądź zasady prawnej w sposób „prokonstytucyjny” lub „przyjazny prawom człowieka”. Technika ta znana jest także w Szwecji²³.

Liczba sędziów w sądach najwyższych w państwach wschodnio- i zachodnioskandynawskich jest porównywalna. Wyjątek w tym zakresie stanowi jedynie Islandia, zaś dający się zaobserwować na początku tego wieku trend zmierzający do redukcji liczby sędziów Sądu Najwyższego w Szwecji, jak pokazują liczby, obecnie nie występuje²⁴.

3. ODMIENNOŚCI W SYSTEMACH SĄDOWNICTWA NAJWYŻSZEGO W POSZCZEGÓLNYCH PAŃSTWACH NORDYCKICH

Do podstawowych cech wykazujących różnicowanie systemów sądownictwa najwyższego, funkcjonujących w poszczególnych krajach nordyckich należy to, że w państwach o tradycji wschodnioskandynawskiej (Finlandii²⁵ i Szwecji²⁶), choć z nielicznymi wyjątkami, sądy najwyższe rozpoznają sprawy wyłącznie o charakterze precedensowym. Natomiast sądy najwyższe w państwach zachodnioskandynawskich (Danii, Islandii i Norwegii) rozpatrują ponadto niektóre sprawy o dużym walorze gatunkowym dla stron oraz wydają wyroki w indywidualnych sprawach, które mogą być postrzegane jako sprzeczne z duchem wymiaru sprawiedliwości. Duński Sąd Najwyższy bardziej koncentruje się na sprawach zasadniczej wagi, podczas gdy norweski Sąd Najwyższy daleki jest od bycia postrzeganym jako sąd wydający wyroki o charakterze precedensowym. Z uwagi na brak sądów apelacyjnych w Islandii, Sąd Najwyższy stanowi tam drugą i zarazem najwyższą instancję. W konsekwencji, w każdym kraju nordyckim wymogi formalne, umożliwiające skierowanie sprawy do sądu najwyższego, są różne. Co do zasady, we wszystkich krajach nordyckich dopuszcza się możliwość zaskarżenia

---

²³ Co więcej, w uprawnienie do dokonania oceny zgodności z ustawą aktów podustawowych oraz – w razie stwierdzenia ich niezgodności z ustawą albo konstytucją – do ich niezastosowania są wyposażone nie tylko sądy, ale również organy władzy publicznej. Takie posunięcie ustrojodawcy finlandzkiego w zakresie kontroli konstytucyjności prawa jest rozwiązaniem dosyć oryginalnym, rzadkim i raczej niespotykanym w innych państwach. Stanowi przejaw tradycji wschodnio-nordyckiej.

²⁴ Liczba sędziów sądów najwyższych w państwach nordyckich obecnie prezentuje się następująco: w Danii 16, w Norwegii 20, w Islandii 9, w Szwecji 16, Finlandii 19.

²⁵ O Sądzie Najwyższym w Finlandii por.: S. SARVILINNA, *Court Administration in Finland*, „Scandinavian Studies in Law” 51 (2007), s. 594-595; także J. NOUISIAINEN, *The Role of the Finnish Supreme Court in the Legislative Process*, „Scandinavian Studies in Law” 23 (1979), s. 131-148.

²⁶ O Sądzie Najwyższym w Szwecji zob.: *The Swedish National*, s. 633 i 638.

orzeczenia sądu niższej instancji do sądu najwyższego. Niemniej jednak warto podkreślić, że o ile w Islandii Sąd Najwyższy stanowi jedyną instancję odwoławczą²⁷, a w Norwegii tylko niektóre skargi do Sądu Najwyższego są odrzucane, o tyle w Danii, Finlandii i Szwecji jedynie nieliczne sprawy są dopuszczane do rozpatrzenia przez sądy najwyższe²⁸.

Państwa o tradycji wschodnioskandynawskiej posiadają odrębne od sądów powszechnych sądownictwo administracyjne, z Najwyższym Sądem Administracyjnym na czele (fin. *Korkein hallinto-oikeus*, szw. *Högsta förvaltningsdomstolen* – w Finlandii oraz szw. *Högsta förvaltningsdomstolen*, a przed 2011 r. *Regeringsrätten* – w Szwecji)²⁹. Zaś kraje zachodnioskandynawskie nie znają tradycji sądownictwa administracyjnego, bowiem rozpatrywanie skarg na wydawane przez organy administracji publicznej decyzje administracyjne w zakresie ich legalności, a w jakiejś mierze także zasadności, należy do kompetencji sądów powszechnych.

Wśród różnic uplasować należy także procedury powoływania sędziów sądów najwyższych, jedyną wspólną cechą bowiem pozostaje to, że we wszystkich krajach nordyckich pochodzą oni nie z wyboru, lecz z nominacji³⁰, a powoływani są w większości przez głowę państwa (z wyjątkiem Szwecji). Szczegółowe procedury natomiast są odmienne³¹.

W Norwegii sędziowie Sądu Najwyższego są powoływani przez Króla dożywotnio na wniosek Rządu, który zostaje sformułowany na podstawie rekomendacji Komisji Opiniodawczej oraz opinii Prezesa Sądu Najwyższego przedłożonej Ministrowi Sprawiedliwości, po przesłuchaniu kandydata przez Komisję Opinio-

---

²⁷ O systemie sądownictwa w Islandii, w tym o Sądzie Najwyższym por: *Iceland's Judicial System*, „Scandinavian Studies in Law” 51 (2007), s. 606-607.

²⁸ Dogłębnie cechy odmienne sądów najwyższych krajów skandynawskich bada LINDBLOM, *The Role*, s. 329.

²⁹ O genezie i wspólnych podstawach tworzenia najwyższego sądownictwa administracyjnego w Szwecji i Finlandii zob.: T. MODEEN, *The Founding of the Supreme Administrative Court in Finland set Against its Historical Background in Sweden and Finland*, „Scandinavian Studies in Law” 21 (1977), s. 209-240.

³⁰ Szerzej o politycznych determinantach w procedurze nominacji sędziów sądów najwyższych w krajach nordyckich pisze TAMM, *Nordic Supreme*, s. 115-115.

³¹ Bardzo szczegółowy raport w tej sprawie, przedstawiający stan na dzień 30 maja 2006 r., sporządził Prezes Federalnego Trybunału Sprawiedliwości (niemieckiego sądu najwyższego) Günter Hirsch, *Appointing of Supreme Court Judges. Examination of Situation in Individual Countries*, który jest dostępny pod adresem internetowym: http://network-presidents.eu/sites/default/files/Report_Hirsch_eng%5B1%5D.pdf [dostęp: 18.01.2018]. Zob. również: *The Supreme Court of Norway. Separation of Powers and Independence of Constitutional Courts and Equivalent Bodies*, the 2nd Congress of the World Conference on Constitutional Justice, [w:] http://www.venice.coe.int/WCCJ/Rio/Papers/NOR_Supreme_Court.pdf [dostęp: 18.01.2018].

dawczą, która przeprowadza konkurs na wakujące stanowisko sędziego i także sporządza opinię o kandydacie. Swoją funkcję mogą sprawować do ukończenia 70 roku życia.

W Danii sędziów Sądu Najwyższego powołuje Królowa na wniosek Ministra Sprawiedliwości, sporządzony po uzyskaniu rekomendacji Rady ds. Nominacji Sędziów, przygotowanej na podstawie rekomendacji Sądu Najwyższego, która powstaje na skutek rozpatrzenia wniosku kandydata wyłonionego w otwartym konkursie. Obie rekomendacje mają charakter wiążący.

W Islandii sędziowie Sądu Najwyższego powoływani są przez Prezydenta Republiki w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości, na podstawie rekomendacji sądów³².

W Finlandii sędziów Sądu Najwyższego powołuje Prezydent Republiki na wniosek Rady Państwa (rządu) sporządzony na podstawie propozycji Zgromadzenia Ogólnego Sądu Najwyższego zawierającej opinię o zgłaszających się kandydatach, skierowanej do Ministra Sprawiedliwości.

Wreszcie, w Szwecji sędziowie Sądu Najwyższego powoływani są przez Rząd. Listę kandydatów sporządza trzyosobowa grupa sędziów SN, stanowi ona podstawę do debaty w parlamencie. Prezes SN przedkłada propozycję SN Ministrowi Sprawiedliwości, który także może zaproponować swojego kandydata. Po osiągnięciu porozumienia w tej sprawie, Minister Sprawiedliwości przedstawia kandydata *Riksdagowi*.

Przy rozpatrywaniu skarg i wydawaniu wyroków sędziowie Sądu Najwyższego w Norwegii w dużym stopniu mogą kierować się własnymi wartościami, podczas gdy sędziowie Sadu Najwyższego w Danii mogą przy tym uwzględniać pewną „politykę” w tym zakresie³³. Takie tendencje i cechy absolutnie nie występują u sędziów sądów najwyższych w krajach wschodnioskandynawskich.

Zasady postępowania przed sądami najwyższymi (np. postępowanie ustne, rozpatrywanie dowodów z dokumentów, głosowanie, itd.) w poszczególnych państwach nordyckich różnią się w znacznym stopniu.

Prace przygotowawcze związane z uchwaleniem aktów normatywnych w zakresie wymiaru sprawiedliwości, takie jak propozycje rządowe czy sprawozdania

---

³² Por. *Iceland's Judicial*, s. 607; także R. TRYGGVADÓTTIR, Th. INGADÓTTIR, *Researching Icelandic Law*, [w:] <http://www.nyulawglobal.org/globalex/Iceland.html> [dostęp: 18.01.2018].

³³ Wnikliwie i szczegółowo o działalności Sądu Najwyższego w Danii pisze: H. ZAHLE, *Judicial Opinion Writing in the Danish Supreme Court (Højesteret)*, „Scandinavian Studies in Law” 51 (2007), s. 559-580; w perspektywie historycznej również S. IUUL, *The Danish Supreme Court Through 300 Years*, „Scandinavian Studies in Law” 6 (1962), s. 163-183. O organizacji sądownictwa w Danii, w tym Sądu Najwyższego, zob. także *The Danish Courts – an Organisation in Development*, „Scandinavian Studies in Law” 51 (2007), s. 581-590.

komisji parlamentarnych, odgrywają znacznie większą rolę jako źródła prawa w krajach wschodnio- niż zachodnioskandynawskich.

ZAKOŃCZENIE

Sądy najwyższe w krajach nordyckich zajmują bardzo wysoką, można by rzec, prestiżową pozycję³⁴. Ich rola i funkcje natomiast zdeterminowane są tym, że należą one do organów władzy sędziowskiej.

Bacząc z perspektywy porównawczej, pozycja sądów szwedzkich zawsze była dosyć ograniczona. Wynikało to z szeregu powodów, takich jak argumenty polityczne przemawiające za demokracją, zasady równości, mocne przekonanie o opiece i kontroli sprawowanej przez państwo, nie zaś rozwiązywanie konfliktów w sądach, istnienie dużej liczby różnorodnych mechanizmów alternatywnych do rozstrzygania sporów i zmiany zachowań, a – począwszy od pierwszej połowy XX w. – w pełni uzasadnione przekonanie o tym, że sądy oraz sędziowie pragną brać aktywny udział w budowaniu socjalno-demokratycznego modelu państwa dobrobytu. Wszystkie te i zapewne też szereg innych czynników spowodowały to, że pozycja sądów szwedzkich, mimo stosunkowo dużej liczby sędziów, jest znacznie mniej wpływowa, niż w innych krajach.

Wszystko jednak wskazuje na to, że w najbliższych latach rola sądów będzie rosła. Istnieje ku temu wielu powodów³⁵. Jednym z ważniejszych wydaje się być fakt, że mimo różnych opinii na temat monteskiuszowskiej zasady podziału władzy, panujących w Skandynawii, świat zmierza w kierunku raczej post-monteskiuszowskiej koncepcji mechanizmów wzajemnej kontroli i równowagi. Kolejnym powodem może być także to, że w czasach szybkiego rozwoju technologicznego i społecznego państwa tworzą olbrzymią i coraz zwiększającą się ilość regulacji prawnych, które wymagają interpretacji. Wzmagająca się tendencja do stosowania technik legislacyjnych opartych na tworzeniu ustawodawstwa ramowego i klauzul generalnych o bardzo ogólnym charakterze powoduje podobny efekt. Wreszcie, w związku z wejściem Danii, a później także Finlandii i Szwecji do Unii Europejskiej, wpływ zewnętrzny na tworzone w nich prawo krajowe stał się znacznie bardziej dostrzegalny – trend, który nazwać by można jurydyzacją polityki, a jednocześnie polityzacją prawa. Mimo faktu, że Norwegia i Islandia w dal-

³⁴ Interesujący dyskurs o czynnikach determinujących sposób postrzegania sądów najwyższych przez społeczeństwa w krajach nordyckich przedstawia TAMM, *Nordic Supreme*, s. 115 n.

³⁵ Szerzej zob.: LINDBLOM, *The Role*, s. 331; TENŹE, *Studier i processrätt*, Stockholm: Fritzes 1993, s. 89 n.

szym ciągu pozostają poza Unią, wpływ tych tendencji płynących z kontynentu prawdopodobnie będzie z czasem narastał. Jurydyzacja zatem wydaje się być zaraźliwa i kraje nordyckie, usytuowane na krańcach UE, także jej nie unikną. Stąd bardzo prawdopodobna wydaje się być sytuacja, w której wyroki sądowe będą stopniowo uzyskiwały coraz większy wpływ na społeczeństwa krajów nordyckich, na rozwój ich życia gospodarczego i społecznego, a może nawet na relacje międzyludzkie.

Reasumując, pozycja sądownictwa, w szczególności zaś sądownictwa najwyższego w krajach nordyckich, zwłaszcza w Finlandii i Szwecji, pozostaje raczej dosyć ograniczona, przynajmniej w porównaniu z sytuacją panującą w krajach anglosaskich. Niemniej jednak spodziewać się można zarówno jego ekspansji w sensie ilościowym i jakościowym, jak i stopniowego ujednolicania roli sądów w Skandynawii.

BIBLIOGRAFIA

ORZECZNICTWO

Wyrok Sądu Najwyższego Danii z dnia 22 sierpnia 1996 r., sygn. akt I 272/1994.

LITERATURA

- BÅRDSSEN Arnfinn: The Nordic Supreme Courts as Constitutional Courts: Main Features as Seen from the Norwegian Perspective, Joint Seminar between the Constitutional Court of Austria and the Supreme Court of Norway, Vienna the 29-30th of October 2015, [w:] <https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/artikler-og-foredrag/nordic-constitutional-courts---vienna-29102015.pdf> [dostęp: 18.01.2018].
- BRUZELIUS Karin M.: The Nordic Constitutions and Judicial Review, [w:] http://www.constcourt.md/public/files/file/conferinta_20ani/programul_conferintei/Karin_Bruzelius_2.pdf [dostęp: 18.01.2018].
- FOLLESDAL Andreas, WIND Marlene: Introduction – Nordic Reluctance towards Judicial Review under Siege, *Nordisk Tidsskrift for Menneskerettigheter* 27 (2009), nr 2, s. 131-141.
- GARLICKI Leszek: Constitutional Courts versus Supreme Courts, *International Journal of Constitutional Law* 5 (2007), nr 1, s. 44-68.
- HELGADÓTTIR Ragnhildur: Nonproblematic Judicial review: A case study, *International Journal of Constitutional Law* 9 (2011), nr 2, s. 532-547.
- HIRSCH Günter: Appointing of Supreme Court Judges. Examination of Situation in Individual Countries, [w:] http://network-presidents.eu/sites/default/files/Report_Hirsch_eng%5B1%5D.pdf [dostęp: 18.01.2018].
- HIRSCHL Ran: The Nordic Counternarrative: Democracy, Human Development and Judicial Review, *International Journal of Constitutional Law* 9 (2011), nr 2, s. 449-469.
- Iceland's Judicial System, *Scandinavian Studies in Law* 51 (2007), s. 606-607.

- IUUL Stig: The Danish Supreme Court Through 300 Years, *Scandinavian Studies in Law* 6 (1962), s. 163-183.
- LAVAPURO Juha, OJANEN Tuomas, SCHEININ Martin: Rights-Based constitutionalism in Finland and the Development of Pluralist Constitutional Review, *International Journal of Constitutional Law* 9 (2011), nr 2, s. 505-531.
- LINDBLOM Per H.: Studier i processrätt, Stockholm: Fritzes 1993.
- LINDBLOM Per H.: The Role of the Supreme Courts in Scandinavia, *Scandinavian Studies in Law* 39 (2000), s. 325-366.
- MODEEN Tore: The Founding of the Supreme Administrative Court in Finland set Against its Historical Background in Sweden and Finland, *Scandinavian Studies in Law* 21 (1977), s. 209-240.
- NERGELIUS Joakim: Om grundlagstolkning, grundlagsvänlig lagtolkning och åsidosättande av grundlagsstridig lag, *Svensk Juristtidning* 81 (1996), s. 835-871.
- NOUSIAINEN Jaakko: The Role of the Finnish Supreme Court in the Legislative Process, *Scandinavian Studies in Law* 23 (1979), s. 131-148.
- Organy i korporacje ochrony prawa, red. V. Serzhanova, S. Sagan, Warszawa: LexisNexis 2014.
- SARVILINNA Sami: Court Administration in Finland, *Scandinavian Studies in Law* 51 (2007), s. 591-605.
- SERZHANOVA Viktoria, SAGAN Stanisław: Nauka o państwie współczesnym, Warszawa: LexisNexis 2013.
- SERZHANOVA Viktoria: Sądy w państwach nordyckich, [w:] *Sądownictwo w Europie w XIX i XX wieku*, red. E. Leniart, R. Świrgoń-Skok, W.P. Wlazlak, Kraków: Bikstudio Krzysztof M. Szwaczka 2016, s. 147-167.
- SMITH Eivind: Høesterett og folkestyret. Prøvningsretten overfor lover, Oslo: Universitetsforlaget 1993.
- SMOLEJ Mirka, JOHNSEN Jon T.: Time Management of Justice Systems: a Northern Europe Study, [w:] https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/Delais/GestionTemps_en.pdf [dostęp: 18.01.2018].
- STRÖMBERG Håkan: Ett HD-fall om prövning av en förordnings grundlagsenlighet, *Juridisk Tidskrift* 2 (1996-97), s. 450-452.
- STRÖMHOLM Stig: Goal-Steering and Judicial Review, *Scandinavian Studies in Law* 40 (2000), s. 189-197.
- TAMM Ditlev: Nordic Supreme Courts – Differences and Similarities, [w:] *Rule of Law – Development and Judicial Reform: Comparison between China and Finland*, Beijing: Social Sciences Academic Press China 2016, s. 112-120.
- TAMM Ditlev: Nordic Unity and Nordic Supreme Courts: Differences and Similarities, [w:] *Unity and Plurality in the Legal History of the Baltic Sea Area*, red. M. Luts-Sootak, S. Osipova, F.L. Schäfer, Frankfurt am Main–Bern–Bruxelles–New York–Oxford–Wien: Peter Lang, Internationaler Verlag der Wissenschaften 2012, s. 287-294.
- The Danish Courts – an Organisation in Development, *Scandinavian Studies in Law* 51 (2007), s. 581-590.
- The Supreme Court of Norway. Separation of Powers and Independence of Constitutional Courts and Equivalent Bodies, the 2nd Congress of the World Conference on Constitutional Justice, [w:] http://www.venice.coe.int/WCCJ/Rio/Papers/NOR_Supreme_Court.pdf [dostęp: 18.01.2018].
- The Swedish National Courts Administration, *Scandinavian Studies in Law* 51 (2007), s. 629-650.

- TRYGGVADÓTTIR Rán, INGADÓTTIR Thordis: Researching Icelandic Law, [w:] <http://www.nyulawglobal.org/globalex/Iceland.html> [dostęp: 18.01.2018].
- VON EYBEN W.E.: The Attitude towards Judicial Precedent in Danish and Norwegian Courts, *Scandinavian Studies in Law* 3 (1959), s. 53-86.
- WESTERBERG Ole: Judicial Review of Administrative Decisions, *Scandinavian Studies in Law* 16 (1972), s. 307-326.
- ZAHLE Henrik: Judicial Opinion Writing in the Danish Supreme Court (Højesteret), *Scandinavian Studies in Law* 51 (2007), s. 559-580.

SĄDOWNICTWO NAJWYŻSZE W PAŃSTWACH NORDYCKICH. ZARYS PROBLEMATYKI

Streszczenie

Opracowanie ma na celu przeprowadzenie analizy porównawczej roli i zadań, jakie sądy najwyższe realizują w nordyckich systemach prawno-ustrojowych. Przedmiot pracy w szczególności koncentruje się na rozważaniach dotyczących funkcji sądownictwa najwyższego w państwach skandynawskich, a także zasad organizacji i funkcjonowania, na jakich opierają się systemy sądów najwyższych w tym regionie Europy. Istotną część analizy obejmuje zdeterminowanie cech wspólnych i odmienności, dających się dostrzec przy porównywaniu państw wschodnio- i zachodnionordyckiego kręgu kultury prawnej.

Słowa kluczowe: sądy najwyższe w państwach nordyckich; rola, zadania i funkcje; organizacja i działalność; nordyckie systemy prawne; państwa zachodnio- i wschodnioskandynawskie; nordycka kultura prawna

THE SYSTEMS OF THE SUPREME COURTS IN THE NORDIC STATES. THE OUTLINE OF THE PROBLEM

Summary

The paper aims at conducting comparative analysis of the role and tasks performed by the Supreme Courts in the Nordic legal and political systems. The subject of the work is particularly concentrated on deliberations referring to the functions of the Supreme Courts in the Scandinavian states, as well as the principles of organization and functioning, on which the Supreme Courts systems are based in this European region. An essential part of the analysis covers determining of the common features and differences possible to be observed while comparing the states belonging to the Eastern and Western Nordic legal culture circles.

Key words: the Supreme Courts in Nordic states; role, tasks and functions; organization and activity; the Nordic legal systems; Western and Eastern Scandinavian countries; the Nordic legal culture